
IN MEMORIAM

- **STANISŁAW CIESIELSKI 1954 – 2020**

1 grudnia 2020 roku odszedł nagle, w pełni sił twórczych, Prof. dr hab. Stanisław Ciesielski, wybitny historyk, specjalizujący się od trzech dekad w historii Europy Wschodniej i badaniach systemu represji w Związku Radzieckim. Wskazanie na wybitność tego badacza nie jest kurtuazyjną formułą stosowaną w pośmiertnych wspomnieniach, jego wkład do historiografii w tym zakresie jest znaczący, a większość z jego prac dotyczących Związku Radzieckiego i polityki represji prowadzonych w tym kraju to dzieła pionierskie w Polsce, a często nie tylko w naszym kraju. Niestety nie był on „profesorem telewizyjnym”, więc nie był szeroko znany przeciętnemu Polakowi, gdyż o to nie dbał. Natomiast to co po sobie zostawił, stanowi naprawdę wybitny wkład do polskiej nauki i służy jako fundament do pogłębiania naszej wiedzy o losach Polaków na wschodzie, a także innych narodów, które miały styczność z bezdusznym systemem radzieckim.

Stanisław Ciesielski
(1954-2020)
Fot. Tadeusz Baryła

Po 1993 roku każda publikacja dotycząca radzieckich deportacji, historii Czeczenii, losów Polaków w Kazachstanie, historii GUŁAG-u czy biografii Stalina musi zawierać odwołania do tekstów Stanisława Ciesielskiego, gdyż inaczej będzie to potraktowane jako rzecz przygotowana nieprofesjonalnie.

Profesor Ciesielski urodził 25 kwietnia 1954 roku w Poznaniu, następnie okres młodości spędził na Ziemi Lubuskiej, poczym od rozpoczęcia studiów na Uniwersytecie Wrocławskim związał się ze stolicą Dolnego Śląska. Na początku swojej edukacji wybrał nauki ścisłe. W 1974 roku kończył w Zielonej Górze technikum elektryczne, jednak po maturze, mimo wyróżniających ocen zamiast kontynuować naukę na politechnice, wybrał studia uniwersyteckie na kierunku historia. Tutaj też był prymusem, co zwróciło na niego uwagę jego wykładowców. Już od drugiego roku studiów odbywał je w trybie indywidualnym pod kierunkiem prof. Wojciecha Wrzesińskiego. Po uzyskaniu magisterium w kwietniu 1978 roku, już w maju tego roku został zatrudniony w Instytucie Historycznym na Uniwersytecie Wrocławskim, w Zakładzie Historii PRL. Na macierzystej uczelni uzyskał kolejne tytuły i stopnie naukowe. W listopadzie 1982 roku doktorat, w marcu 1990 habilitację, profesorem nadzwyczajnym został w roku 1994, natomiast w roku 1997 został mianowany przez Prezydenta RP profesorem zwyczajnym. Za swoje prace naukowe otrzymał wiele nagród.

W początkowym okresie prowadził badania z zakresu myśli politycznej, jednak z początkiem lat 90. XX w., kiedy w związku z przemianami w Związku Radzieckim zaczęto udostępniać materiały archiwalne dotyczące deportacji radzieckich rozpoczął intensywne badania nad tym problemem. W latach 1993-1995 został kierownikiem zespołu badawczego (Grzegorz Hryciuk, Antoni Kuczyński, Aleksander Srebrakowski) opracowującego problem badawczy (grant) pt. *Życie codzienne Polaków na zesłaniu*. Efektem tego był zbiór studiów pod jego redakcją (*Życie codzienne polskich zesłańców w ZSRR w latach 1940–1946. Studia*, wyd. 1997), poświęcony losom Polaków na zesłaniu, będący pierwszą solidnie udokumentowaną pracą naukową na ten temat w Polsce. Nawiązane już wcześniej kontakty z Polskim Towarzystwem Ludoznawczym we Wrocławiu, gdzie przechowywany jest między innymi cenny zbiór wspomnień sybirackich, zaowocowały także współpracą przy opracowywaniu, redagowanej od 1991 roku przez Antoniego Kuczyńskiego, *Bibliotece Zesłańca*. W ramach tego opracowywał wydawane wspomnienia sybiraków opatrując je przypisami i pisząc postłowie uzupełniające te teksty.

W trakcie pracy nad historią życia codziennego zesłańców, razem z Grzegorzem Hryciukiem i Aleksandrem Srebrakowskim, bazując na zebranej już dokumentacji radzieckiej, opublikował w 1993 roku pierwszą przekrojową monografię poświęconą deportacjom radzieckim (*Masowe deportacje radzieckie w okresie II wojny światowej*), opisującą losy nie tylko zesłanych Polaków, ale także innych narodowości, które doświadczyły tego losu w czasie II wojny światowej. Warto tu wspomnieć, że wspomniana książka została wydana w okresie kiedy nasz kraj przeżywał jeszcze zapaść gospodarczą, w związku z czym Instytut Historyczny, który wydawał książkę nie dysponował zbyt wielkimi środkami finansowymi na publikację. Aby obniżyć koszty, a jednocześnie przyspieszyć moment publikacji, Stanisław Ciesielski sam przygotował elektroniczny skład książki i jej makietę do wydania. W tym

momencie przydało się jego wcześniejsze wykształcenie techniczne i ciągła fascynacja nowymi technologiami, której nie zarzucił mimo wejścia w świat humanistyki. Już w następnym roku (1994), dzięki dostępowi do kolejnych materiałów źródłowych, ci sami autorzy przygotowali drugie wydanie tej książki, znacznie powiększone i uzupełnione. W 2002 roku autorzy jeszcze raz wrócili do tego tematu i opublikowali monografię (*Masowe deportacje ludności w Związku Radzieckim*) poświęconą deportacjom radzieckim w całym okresie istnienia Związku Radzieckiego, czyli obejmującą między innymi także przedwojenne deportacje Polaków do Kazachstanu. Do dzisiaj te trzy książki, oraz zbiór studiów o życiu codziennym na zesłaniu, stanowią kanon literatury naukowej poświęconej problemowi deportacji radzieckich.

**Spojrzenia nie tylko na wschód
Od Dolnego Śląska po Syberię**

**XX wiek w historii, historiografii
i naukach politycznych**

**Księga dedykowana
Profesorowi Stanisławowi Ciesielskiemu
w 65. rocznicę urodzin**

Redakcja naukowa

**Grzegorz Hryciuk
Małgorzata Ruchniewicz
Aleksander Srebrakowski**

wydawnictwo
adam marszałek

Ponieważ Prof. Ciesielski był w swojej pracy bardzo skrupulatny i metodyczny rozpoczęte studia źródłowe owocowały kolejnymi, bardziej szczegółowymi wątkami tematycznymi. Stąd w 1996 roku ukazała się kolejna monografia tego autora, tym razem poświęcona Polakom w Kazachstanie (*Polacy w Kazachstanie 1940-1946. Zesłańcy lat wojny*). W tym samym roku redagował on także razem z Antonim Kuczyńskim obszerny, liczący 643 strony, tom pokonferencyjny opisujący różne aspekty życia Polaków w Kazachstanie (*Polacy w Kazachstanie. Historia i współczesność*). Publikacjom książkowym towarzyszyły także liczne artykuły. Nie ograniczał się w tym względzie tylko do czasopism stricte naukowych umieszczając swoje teksty także w periodykach o szerszym kręgu odbiorców. Opublikował także trzy artykuły na łamach „Zesłańca”. Jego cały dorobek naukowy obejmuje 243 prace, z czego 16 to autorskie monografie.

Z początkiem XXI wieku, poza kontynuowaniem problematyki tematyki zesłań, zaczął zajmować się kwestiami narodowościowymi na Kresach Wschodnich II RP (w 2003 r. zredagował tom: *Przemiany narodowościowe na Kresach Wschodnich II Rzeczypospolitej 1931–1948*) oraz rozpoczął dogłębne badania nad kwestią istoty problemu represji w Związku Radzieckim i opisem systemu GUŁAG. Efektem tych prac są obszerne, solidnie udokumentowane monografie: *GUŁag radzieckie obozy koncentracyjne 1918–1953*, Warszawa 2010; *Wróg jest wszędzie. Stalinowska polityka represyjna w latach 1928–1941*, Toruń 2013; *Polityka represyjna w ZSRR w latach II wojny światowej*, Toruń 2014; *Terror na co dzień. Polityka represyjna ZSRR 1945–1953*, Toruń 2015.

W ostatnich latach Stanisław Ciesielski skupił się nad badaniem biografii Stalina. Mimo już licznych opracowań na ten temat, Profesor zwrócił uwagę na szereg ciekawych aspektów, które do tej pory nie zostały należycie przebadane i przedstawione szerszemu kręgowi odbiorców. Ostatnimi książkami jakie udało mu się opublikować były: *Rewolucja Stalina*, Łomianki 2017; *Stalin a historia*, Łomianki 2018.

Przy okazji wspomnień pośmiertnych zwykło się mówić, że koniec przyszedł za wcześnie, jednak w tym wypadku są to słowa całkowicie adekwatne. Profesor Ciesielski zmarł nagle, z dnia na dzień. Po prostu nie obudził się rano aby znowu zasiąść do biurka i kontynuować swoją pracę. My, którzy z Nim współpracowaliśmy wiemy, że miał jeszcze wiele pomysłów, które sukcesywnie starał się realizować. W ostatnim czasie przyzwyczail nas, że co rok mogliśmy się spodziewać kolejnej książki. Niestety zostało to wszystko gwałtownie zerwane. Straciliśmy świetnego naukowca i dobrego kolegę. Straciło także w ten sposób środowisko sybirackie, gdyż był to wybitny fachowiec z ogromną wiedzą na temat wschodnich losów Polaków. Jednak to co pozostawił po sobie i tak stanowi świetny fundament do pogłębiania naszej wiedzy nad naszymi losami na nieludzkiej ziemi.

*Dr Aleksander Srebrakowski
Uniwersytet Wrocławski
Instytut Historyczny*